

Paul Auster s-a născut în 1947 în Newark, New Jersey. A absolvit Universitatea Columbia, iar între 1970 și 1974 a locuit la Paris, începându-și cariera ca traducător din limba franceză. Reîntors în SUA, a publicat mai multe volume de poezie. Debutul în proză a avut loc în 1985 cu *Orașul de sticlă*, urmat în 1986 de *Fantome* și *Camera încuiată*. În 1987 a reunit cele trei romane în *Trilogia New York-ului*, devenită rapid *bestseller*. *Leviathan*, *Invizibil*, *Un om în întuneric* sunt doar câteva dintre romanele care l-au impus ca scriitor complex, cu un stil literar în care se regăsesc elemente de postmodernism, roman *noir* și *crime fiction*.

Paul Auster este căsătorit cu scriitoarea Siri Hustvedt și în prezent locuiește în Brooklyn, New York. Este membru al American Academy of Arts and Letters și al American Academy of Arts and Sciences. De-a lungul carierei a primit numeroase premii, dintre care NYC Literary Honors, Prix Médicis Étranger, Premio Napoli etc.

Paul Auster

Cartea iluziilor

Traducere din limba engleză
de Dana Crăciun

Toată lumea îl credea mort. În 1988, când mi-a apărut cartea despre filmele lui, nimeni nu mai primise vreo veste de la Hector Mann de aproape șaiszeci de ani. În afară de câțiva istorici și împătimiti ai filmelor vechi, puțini mai păreau să știe că existase vreodată. *Dublu sau nimic*, ultima comedie pe două bobine pe care o făcuse la sfârșitul erei filmului mut, avusese premiera pe 23 noiembrie 1928. Două luni mai târziu, fără să-și ia rămas-bun de la vreunul dintre prieteni sau colaboratori, fără să lase vreo scrisoare sau să spună cuiva despre planurile sale, a ieșit pe ușa casei de pe North Orange Drive în care locuia și a dispărut fără urmă. DeSoto-ul albastru era parcat în garaj; contractul de închiriere a locuinței era valabil pentru încă trei luni; chiria fusese plătită în întregime. Avea mâncare în bucătărie, whisky în bar, iar din sertarele din dormitor nu lipsea nici un articol de îmbrăcăminte. Conform ziarului *Los Angeles Herald Express* din 18 ianuarie 1929, „părea că a ieșit la o scurtă plimbare și că urma să se întoarcă în orice moment“. Dar nu s-a întors, și din acel

moment Hector Mann a pierit parcă de pe fața pământului.

Timp de câțiva ani după dispariția sa au circulat tot felul de povești și zvonuri despre ce i se întâmplase, dar nici una dintre aceste supoziții n-a condus la nimic. Cele mai plauzibile – cum că s-ar fi sinucis sau ar fi căzut victimă unor jocuri murdare – n-au putut fi nici confirmate, nici infirmate, din moment ce nu s-a găsit nici un cadavru. Celelalte ipoteze referitoare la soarta lui Hector au fost mai imaginative, mai pline de speranță, mai conforme cu implicațiile romantice ale unui astfel de caz. Într-una din ele, Hector se reîntorsese în Argentina sa natală, unde era acum proprietarul unui circ de provincie, într-alta, actorul se înscrisese în Partidul Comunist și muncea sub un nume fals ca organizator sindical printre muncitorii de la fermele de lapte din Utica, New York. În alta, vagabonda încoace și încolo cu trenul, resimțindu-se de pe urma crizei economice. Fără îndoială că poveștile ar fi continuat dacă Hector ar fi fost mai celebru. Ar fi trăit în continuare în lucrurile care se spuneau despre el, transformându-se treptat într-una dintre acele figuri simbolice care populează tărâmurile din adâncul memoriei colective, o întruchipare a tinereții și a speranței și a întorsăturilor imprevizibile ale sorții. Dar nu s-a întâmplat nimic din toate astea, fiindcă Hector de-abia ce începea să-și facă un nume la Hollywood când cariera i-a luat sfârșit. Venise prea târziu ca

să-și valorifice talentele la maximum și nu stătuse destul pentru ca personalitatea sau talentul lui să lase o amprentă de durată. Au mai trecut câțiva ani și, treptat, lumea a încetat să se mai gândească la el. Prin 1932 sau 1933 Hector aparținea deja unui univers dispărut și tot ce mai rămăsese din el era câte-o notă de subsol în vreo carte obscură, pe care nimeni nu se obosea s-o citească. Filmele vorbeau acum și pâlپاitoarele spectacole mute din trecut fuseseră uitate. Gata cu clownii, gata cu mimii, gata cu fetișcanele cu păr și fuste scurte ce dansau în ritmul unor orchestre neauzite. Nu dispăruseră decât de câțiva ani, dar erau deja percepuți ca preistorici, ca niște făpturi care cutreieraseră planeta pe când oamenii trăiau încă în peșteri.

N-am dat multe informații despre viața lui Hector în carte. *Universul mut al lui Hector Mann* e un studiu asupra filmelor sale, nu o biografie, iar puținele detalii referitoare la activitățile lui de dincolo de ecran pe care le-am inclus în ea proveneau din sursele standard: enciclopedii cinematografice, memorii, istorii ale începuturilor Hollywood-ului. Am scris cartea pentru că am vrut să împărtășesc și celorlalți entuziasmul pe care mi-l stârnise opera lui Hector. Povestea vieții lui venea pe planul al doilea și, decât să fac speculații în legătură cu ce i s-ar fi putut sau nu întâmpla, am preferat să mă rezum la o analiză atentă a filmelor în sine. Având în vedere că se născuse în 1900 și că nu mai fusese văzut din 1929, nu mi-a

trecut nici o clipă prin minte să sugerez că Hector Mann mai trăia. Morții nu se întorc din mormânt și, în ceea ce mă privea, numai un mort ar fi putut să stea ascuns atâta timp.

Cartea a fost publicată de Editura Universității Pennsylvania și în martie s-au împlinit unsprezece ani de atunci. Trei luni mai târziu, imediat după ce începuseră să apară primele recenzii în revistele trimestriale de cinema și în publicațiile academice, m-am trezit cu o scrisoare în cutia poștală. Plicul era mai mare și mai pătrat decât cele care se găseau în mod normal în magazine și, cum era din hârtie groasă și scumpă, prima mea reacție a fost să cred că era vorba de o invitație la nuntă sau la botez. Numele meu și adresa acopereau fața plicului într-un scris elegant, rotunjit. Dacă nu era opera unui caligraf profesionist, provenea oricum de la cineva care credea în virtuțile scrisului grațios, o persoană educată la vechile școli de etichetă și bune maniere.

Ștampila arăta că plicul fusese pus la poștă în Albuquerque, New Mexico, dar adresa expeditivului de pe spate indica faptul că scrisoarea fusese compusă în altă parte – presupunând că exista un astfel de loc și că numele orașului era real. Pe rândul de sus se putea citi: Blue Stone Ranch, iar pe cel de jos, Tierra del Sueño, New Mexico. Se prea poate să fi zâmbit văzând aceste cuvinte, dar nu mai țin minte. Adresa nu era însoțită de nici un nume și, când am deschis plicul să citesc mesajul

dinăuntru, am simțit un ușor iz de parfum, o undă vagă de esență de lavandă.

Dragă domnule profesor Zimmer, spune bile-tul. Hector v-a citit cartea și ar vrea să vă cunoască. V-ar interesa să ne faceți o vizită? A dumneavoastră, Frieda Spelling (Dna Hector Mann).

Am citit-o de șase sau șapte ori. Apoi am pus-o jos, m-am dus până în celălalt capăt al camerei și m-am întors. Când am luat iar scrisoarea în mână, nu eram sigur că voi găsi cuvintele tot acolo. Sau, dacă le găseam, că vor fi aceleași cuvinte. Am mai citit-o de încă șase sau șapte ori, după care, tot nesigur de nimic, am alungat-o din minte ca pe-o glumă proastă. Peste o clipă însă m-au cuprins îndoielile, iar peste încă una am început să-mi pun și îndoielile la-ndoială. Mă gândeam la un lucru și imediat îmi trecea prin minte opusul lui, și de-abia ce-l nimicea acesta pe primul, că-mi și venea un al treilea ca să-l distrugă pe cel dinainte. Neștiind ce altceva să fac, m-am urcat în mașină și am mers la poștă. Toate adresele din America erau incluse în cartea de coduri și, dacă nu găseam acolo Tierra del Sueño, puteam să arunc biletul și să uit tot incidentul. Dar l-am găsit. În volumul I, la pagina 1933, între Tierra Amarilla și Tijeras – un oraș în toată regula, cu oficiu poștal și propriul său cod de cinci cifre. Ceea ce nu însemna, bineînțeles, că scrisoarea era autentică, dar îi dădea cel puțin un aer de credibilitate și, când am ajuns acasă, eram deja convins că va trebui să răspund. O astfel de

scrisoare nu poate fi ignorată. Odată ce ai citit-o, știi că dacă nu catadicsești să te așezi și să scrii la rândul tău, vei continua să te gândești la ea pentru tot restul zilelor.

N-am păstrat o copie a răspunsului, dar țin minte că l-am scris de mână și am încercat să-l fac cât se poate de scurt, limitându-l la câteva propoziții. Fără să-mi dau seama, m-am trezit că adopt stilul sec, criptic al scrisorii pe care o promisem. Mă simțeam astfel mai puțin expus, existau mai puține șanse să fiu luat de prost de persoana care pusese la cale gluma – dacă într-adevăr era o glumă. Cu o aproximație de un cuvânt sau două, cam așa arăta epistola mea:

Dragă Frieda Spelling. Bineînțeles că aș vrea să îl cunosc pe Hector Mann. Dar cum să fiu sigur că e încă în viață? Din câte știu eu, nu a mai fost văzut de peste o jumătate de secol. Vă rog să îmi dați detalii. Cu mult respect, David Zimmer.

Pesemne că toți vrem să credem în lucruri imposibile, să ne convingem că se pot întâmpla și minuni. Cum eram autorul singurei cărți scrise vreodată despre Hector Mann, probabil că era logic să se presupună că mă voi arunca asupra ocaziei de a crede că e încă în viață. Dar eu nu prea aveam chef să mă arunc. Sau cel puțin așa credeam. Cartea se născuse dintr-o mare durere și acum, când o isprăvisem, durerea era tot acolo. A scrie despre comedie nu fusese decât un pretext, un medicament ciudat pe care-l înghițisem zi de zi, timp de mai bine de un

an, sperând că doar-doar va împlânzi durerea din mine. Într-o oarecare măsură, o făcuse. Dar Frieda Spelling (sau cine se dădea drept Frieda Spelling) n-avea de unde să știe asta. N-avea de unde să știe că pe data de 7 iunie 1985, cu doar o săptămână înaintea aniversării a zece ani de căsnicie, soția mea și cei doi fii ai noștri muriseră într-un accident de avion. Se poate să fi observat că lor le dedicasem cartea (*Pentru Helen, Todd și Marco – In Memoriam*), dar ei numele astea nu-i spuneau nimic și chiar dacă ar fi ghicit că erau importante pentru autor, nu putea ști că reprezentau tot ceea ce fusese vreodată mai de valoare în viața lui și că, atunci când Helen, de treizeci și șase de ani, și Todd, de șapte, și Marco, de patru muriseră, mare parte din el murise odată cu ei.

Mergeau spre Milwaukee să-i viziteze pe părinții lui Helen. Eu rămăsesem acasă, în Vermont, ca să corectez lucrări și să dau notele finale pentru semestrul care tocmai se terminase. Asta îmi era meseria – profesor de literatură comparată la Hampton College din Hampton, Vermont – și trebuia să mi-o fac. În mod normal, am fi plecat cu toții pe 24 sau 25, dar tatăl lui Helen tocmai se operase de o tumoare la picior și familia hotărâse ca Helen și băieții să plece cât se poate de repede. Ceea ce a presupus niște negocieri anevoioase, de ultim moment, cu școala lui Todd, ca să i se dea voie să lipsească de la ore în ultimele două săptămâni din clasa a doua. Directoarea a șovăit, dar a fost înțeleghătoare și în cele din urmă a cedat. Acesta a fost

unul din lucrurile la care m-am tot gândit după accident. Dacă ne-ar fi refuzat, Todd ar fi trebuit să rămână acasă cu mine și n-ar fi murit. Măcar unul dintre ei ar fi fost astfel cruțat. Măcar unul dintre ei nu s-ar fi prăbușit unsprezece mii de picioare prin văzduh, iar eu n-aș fi rămas singur într-o casă în care ar fi trebuit să locuiască patru oameni. Mai erau, bineînțeles, și alte chestiuni, alte jocuri ale întâmplării la care să mă gândesc și cu care să mă torturez și părea că nu mă mai satur să o iau la nesfârșit pe aceleași fundături. Totul participase la acest deznodământ, fiecare verigă din lanțul cauză-efect era o piesă esențială a ororii – de la cancerul din piciorul socrului meu până la vremea din Midwest din săptămâna aceea și la numărul de telefon al agenției de voiaj care rezervase biletele de avion. Mai groaznică decât orice altceva era propria mea insistență de a-i duce cu mașina la Boston, ca să poată lua o cursă directă. Nu voisem să plece din Burlington. Ar fi însemnat să zboare la New York într-un avion de optsprezece locuri și de-acolo să ia legătura pentru Milwaukee, și i-am spus lui Helen că nu-mi plac avioanele alea micuțe. Erau prea periculoase, i-am zis, și nu puteam suporta gândul să îi las, pe ea și pe băieți, să călătorească cu așa ceva fără mine.

Așa că n-au făcut-o – ca să mă liniștească pe mine. Au luat un avion mai mare și partea teribilă a fost că am și gonit să-i duc acolo. Șoselele erau foarte aglomerate în dimineața aceea și, când am

ajuns în cele din urmă la Springfield și am intrat pe Mass Pike¹, am fost nevoit să conduc cu mult peste limita de viteză ca să ajungem la Logan la timp.

Nu mai țin minte mare lucru din ce mi s-a întâmplat în vara aceea. Luni bune am trăit într-o negură de durere alcoolizată și auto-compătimire, neieșind decât rareori din casă, neostenindu-mă decât rareori să mănânc sau să mă rad sau să-mi schimb hainele. Majoritatea colegilor mei erau plecați până la jumătatea lui august, așa că n-a trebuit să suport multe vizite și să fac față uzanțelor chinuitoare ale doliului colectiv. Aveau, fără îndoială, cele mai bune intenții și ori de câte ori venea câte un prieten să mă vadă, îl invitam înăuntru, dar îmbrățișările acelea înlăcrimate și tăcerile lungi nu mi-au fost de nici un ajutor. Mi-am dat seama că era mai bine să fiu lăsat în pace, era mai bine să mă războiesc cu zilele în bezna din propria mea minte. Când nu eram beat sau tolănit pe canapeaua din camera de zi, uitându-mă la televizor, îmi petreceam timpul bântuind prin casă. Mergeam în camerele băieților și mă așezam pe jos, înconjurându-mă de lucrurile lor. Nu eram în stare să mă gândesc la ei direct sau să mi-i imaginez în mod conștient, dar, în timp ce aranjam piesele de puzzle și mă jucam cu Lego-ul lor, construind structuri din ce în ce mai complexe și mai baroce, aveam

¹ Autostradă importantă din Massachusetts, care duce la aeroportul Logan din Boston (n. tr.).

Respect senzația că îmi locuiesc temporar, prelungindu-le fantomaticele vieți prin faptul că repetam gesturile pe care le făcuseră când încă mai aveau trupuri. Am citit toate cărțile de povești ale lui Todd și i-am aranjat pozele cu jucători de baseball. Am ordonat toate animalele de pluș ale lui Marco în funcție de specie, culoare și mărime, schimbând sistemul ori de câte ori intram în cameră. Astfel se scurgeau ore, zile întregi se topeau în uitare, iar când nu mai puteam suporta, mă întorceam în camera de zi și îmi mai turnam un pahar. În puținele nopți în care nu mi se rupea filmul pe canapea, dormeam în patul lui Todd. La mine în pat întotdeauna visam că Helen e cu mine și, când îmi întindeam brațele să o cuprind, mă trezeam cu un spasm brusc și violent, cu mâinile tremurând și cu plămânii goliți de aer, simțindu-mă de parcă eram pe punctul de a mă îneca. Nu puteam intra în dormitor după lăsarea întinericului, dar petreceam mult timp acolo în timpul zilei. Stăteam în șifonierul lui Helen și îi atingeam hainele, rearanjându-i jachetele și puloverele, luându-i rochiile de pe umezașe și întinzându-le pe jos. Odată am îmbrăcat una dintre ele, iar altă dată mi-am pus lenjeria ei intimă și m-am machiat cu fardurile ei. A fost o experiență extrem de satisfăcătoare, dar după ce-am mai experimentat puțin, am descoperit că parfumul era mai eficient decât rujul și rimelul. Părea să o aducă înapoi mai intens, să îi evoce prezența pentru perioade mai lungi de timp. Norocul face că tocmai îi

improspătasem rezerva cu un flacon de Chanel No. 5 pe care i-l făcusem cadou de ziua ei, în martie. Limitându-mă la doze mici de două ori pe zi, am reușit să-l fac să țină până la sfârșitul verii.

Mi-am luat concediu în primul semestru, dar în loc să plec undeva sau să consult un psiholog, am rămas închis în casă, continuând să mă scufund.

Pe la sfârșitul lui septembrie sau începutul lui octombrie rădeam mai bine de o jumătate de sticlă de whisky în fiecare seară. Mă ajuta să nu simt prea mult dar, în același timp, mă priva de orice percepție a viitorului, iar când un om nu mai așteaptă nimic, e ca și mort. M-am surprins nu o dată fantazând îndelung la scenarii cu somnifere și monoxid de carbon. N-am mers niciodată într-atât de departe încât să acționez, dar, de câte ori mă uit acum în urmă la zilele acelea, îmi dau seama cât de aproape am fost de un astfel de gest. Somniferele erau în dulăpiorul cu medicamente și luasem deja sticluța de pe raft de trei sau patru ori; ținusem tabletele în mână. Dacă situația ar mai fi durat mult, mă îndoiesc că aș fi avut tăria să rezist.

Cam așa stăteau lucrurile cu mine când Hector Mann a intrat pe neașteptate în viața mea. Habar n-aveam cine era, nu dădusem niciodată, nici măcar din întâmplare, peste vreo referință la numele lui, dar într-o seară, chiar înainte de începutul iernii, când în sfârșit copacii își lepădaseră tot veșmântul, s-a întâmplat să văd o secvență dintr-unul din filmele sale vechi și m-a făcut